ڕێژەییبوونی ڕەوشت

ئەوەی خولقێنەری پێوەرە ڕەوشتییەکانە لەناو کۆمەڵگا مرۆییەکاندا، وێڕای ڕەهەندە زگماکی و ویژدانییەکان، ڕ ەگوڕیشەیەکیشی لە هۆکارە جەستەیی و دەروونیی و نەژادیی و زەمینە ئایینی و بیروباوەڕییەکان و نەتەوە و هۆکارە کۆمەڵایەتییەکاندا هەیە، هەندێک لەم هۆکارانە شێوەگەلێکی نەگۆڕ و هەندێکی دیکەیان شێوەگەلێکی تەواو گۆڕاو لە هۆشی ئێمەدا بەرجەستە دەکەن، ئەوە ئاشکرایە کە هەر جۆرە داوەریکردنێک لەسەر بنەمای شێوە گۆڕاوەکان شتێکی تەواو ڕێژەیی دەبێت، لەبەرئەوە ڕەخنەی ڕەوشتگەراییش هەمووکات لە چوارچێوەی ڕێژەییەکان دایە و ڕەخنەگرێک کە هەڵدەستێت بە ڕەخنەی ڕەوشتیی ناتوانێت غافڵ بێت لەم ڕێژەییبوونانە. ئەم جۆرە داوەریکردنانە لە ئەدەب و هونەریی ڕۆژئاواشدا زۆرە لە سەردەمی پشکنینی بیروباوەڕەکان لە ئینگلتەرادا بەرهەمەکانی شکسپیر بە قەدەغە دانران.

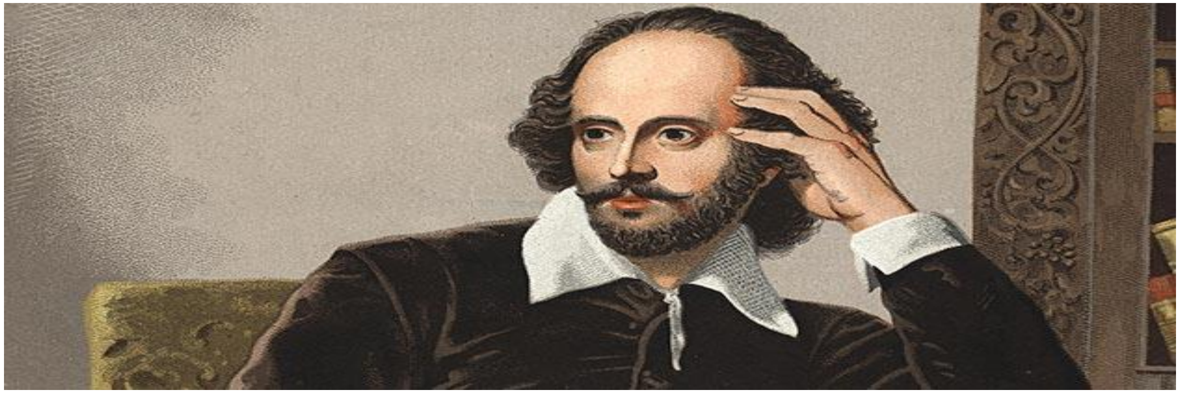

بەهەمان شێوە یەکێک لە پاپاکانیش بەزۆرەملێ نیگارەکانی مایکل ئانژی لە پەرستگای سیستین لە چاوی خەڵک دەشاردەوە و بەشێوەیەکی پەنهانانە پاسەوانی لێدەکردن ، ئێستا ئەم ئەنجامە دەتوانرێت هەڵبهێنجرێت کە ڕەخنەی ڕەخنەگرە ڕەوشتییەکان ناچاربن بۆ خۆپاراستن لە هەندێک لە داوەریکردنە لەرزۆک و ناپتەوەکان بازنەی تێڕامان و تێبینییە ڕەوشتییەکانی خۆیان برێک فراوانتر بکەن، چونکە ئەگەر نووسەرێک لە بەرهەمەکەی خۆیدا هەوڵی دابێت هۆکارە ئابووری و کۆمەڵایەتییەکان، یان سیاسییەکانی قۆناغێک بەشێوەیەکی ڕووتەڵ و واقیعی باس بکات و تێیدا ئەنجامێکی بەسوود و خولقێنەر بەدەست بهێنێت، ئەوا ئیتر شتێکی بێویژدانیانەیە، کاتێک دەبێتە مایەی ڕەتکردنەوە و سەرزەنشتکردن لەلایەن ڕەخنەگرانی ڕەوشتگەراوە ، هەروەها ڕەخنەگر ناتوانێت لە هەڵسەنگاندنە ڕەوشتییەکاندا چەند پێوەر و ئاماژەیەکی دیاریکراو و تایبەتی بکاتە بنەما.

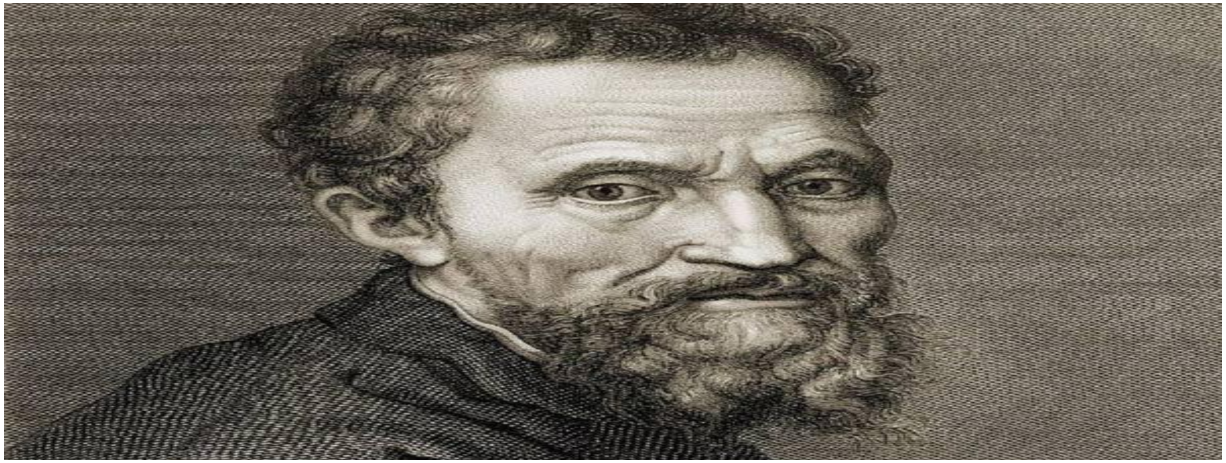

بۆ نموونە گونجاونەبوونی بەرهەمێکی ئەدەبی بۆ منداڵان ناکرێت بە
واتای نارەوشتییبوونی بەرهەمەکە سەیر بکرێت، لە ڕوویێکی دیکەوە وا
دەردەکەوێت کە بەدگومانییەکانی ئێمە بە زۆری بەرهەمە هاوچەرخەکان
دەگرێتەوە و دەقە کلاسیکییەکان لەخۆناگرێت، لەکاتێکدا وا بڕیار بێت کە
بە وردبینییە ڕەوشتییەکان لە بەرهەمە ک لاسیکییەکانیش بڕوانین و
لێکۆڵینەوەیان لەسەر بکەین، ئەوا بابەتگەلێکی زۆر بۆ ڕەخنەلێگرتنی
ڕەخنەگرانی ڕەوشتگەرا بوونیان دەبێت بەڵام ئەوە دەزانین کە
داوەریکردن و هەڵسەنگاندنی وەچە جۆراوجۆرە مرۆییەکان بە تێڕوانینە
فراوان و تێبینییە ئاوەڵایە ک ولتووری و هونەر ی و ئەدەبییەکانیان،
بەرهەمگەلێکی لەم جۆرەیان لە بێژینگی نادیاری و ئاڵۆزی تێپەڕاندووە.

شێوازی ڕەخنەی ڕەوشتگەرا

بە وردبوونەوە لە بابەتەکانی پێشوو، سنووری کاری ڕەخنەگری ڕەوشتگەرا تا ئەندازەیەک دەستنیشانکرا، ڕەخنەگرێکی لەم جۆرە بە پشتبەستن بە زەمینە زەینییەکان و سەلیقەکانی خۆی هەوڵدەدات لە ڕەهەندە ئەرێنیی، یان نەرێنییە ڕەوشتییەکانی بەرهەمەکە بڕوانێت، بەڵام ئەگەر کارەکەی ئەو بەم ئەندازەیە سنووردار بێت، واتە بنەما ئیستاتیکیی و هونەرییەکانی بەرهەمەکە نەخاتە بەر لێکۆڵینەوە و بەهادانان، ئەوا کەموکوڕییەکی سەرەکی دێتە ناو کارەکەیەوە، چونکە گەورەیی شاکارە ئەدەبییەکان سەرەڕای ئەوەی کە بیرۆکە باڵاکان بەشداریکردنێکی نکوڵی لێنەکراویان تیایاندا هەیە، قەرزارباری بەها و بایەخە هونەرییەکانیانە، هەرچۆنێک بێت ڕەخنەگری ڕەوشتی نابێت لە هەڵسەنگاندنی خۆیدا خۆی لە دنیای ئەدەب و داوەریکردنە تایبەتەکانی ئەدەب دوورەپەرێز بگرێت، چونکە هەرچۆنێک بێت کاتێک بەرهەمێک وەکو بوونەوەرێک لە دنیای ئەدەبدا دەخەینە بەر لێکۆڵینەوە و بە ئەدەب تەماشای دەکەین

ئەوا بنەڕەتیترین پێوەری ئێمە بەها هونەر یی و پێوەرە ئەدەبییەکان دەبێت و هیچ گومانێک لەوەدا نییە، کە ئەم بەهایانە نەک تەنیا هاوتا و بەرامبەر نییە لەگەڵ سوودە ڕەوشتییەکانی ناو بەرهەمەکە، بەڵکو کاریگەری ڕەوشتیی بەرهەمەکە بەهێزتردەکات و ڕەخنەگری ڕەوشتی دەتوانێت لە بنەما هونەرییەکانی بەرهەمەکە بۆ پیشاندانی ڕۆڵێکی ڕەوشت یی کاریگەرتر سوودی لێ وەربگرێت و ڕەنگە بەهۆی سەرنجدان لەم لایەنەوە بێت، کە شاعیرانی وەک شیلی شاعیری بەناوبانگی ئینگلیزی ١٧٩٢- ١٨٢٢ لەسەر ئەم باوەڕەن، کە ڕەوشت نەک لە ڕێگای ئامۆژگاریکەران، بەڵکو بەهۆی شاعیرانەوە بنیاتنراوە.

کاری ڕەخنەگری ڕەوشتیی کاتێک لەنێو ژانرە ئەدەبییەکاندا پەلکێشی قەڵەمڕەوی شیعر دەبێت، ئەوا خاوەن هەستیارییەکی زیاترە و پێویستی بە چاوکراوەییەکی زیاتر هەیە، شیعرە لیریکی و وەسفییەکان زۆربەی کات وا دەردەکەون، کە وا گومان بکەی پێیان خستوەتە ئەودیوی سنوورە ڕەوشتییەکانەوە، بەڵام ئەم هێرش و پەلامارە دەربڕینی و گوزارشتییە نابێت وەکو دژ و پێچەوانەی شیعر و ڕەوشت لێی بڕوانرێت، چونکە شیعر لە زۆرێک لە بابەتەکاندا ، ڕەوشتیی قەرزارباری خۆی کردووە و زۆرێک لە بەها و دیدگا ڕەوشتییەکان، کە لە بۆچوونەکانی فەیلەسووفاندا هاتۆتە بەرچاو، لە شیعردا نازکی و ڕوونی وەرگرتووە و سەرنجڕاکێشییەکی زیاتری لەخۆگرتووە ئەم واقیعییەتانە بوونەتە هۆیەک تا ڕەخنەگرانی ڕەوشتیی زۆربەی کات بە جۆرە چاوپۆشی لێکردنێک لە شیعر بڕوانن و بێگومان بەهۆی ئەم خاڵەوەیە کە زۆرێک لە تیۆریستە سیاسییەکانیش تێڕوانینێکی چاوپۆشیگەرانەیان بەرامبەر بە شیعر هەبووە.

یان بیرمەندێکی وەک ژان پۆل سارتەر ـیش کاتێک کە قسە لەبارەی ئەدەبی پابەندەوە دەکات شیعر لە ئەدەبی پابەند جیادەکاتەوە سەرنجدان لە لە بەها جوانیناسییەکانی شیعر لە دووتوێی ڕەخنەی ڕەوشتی دا، یان لە پەراوێزی ئەودا دەبێتە هۆی ئەوەی کە بەهەمان شێوە بوونی شیعر وەکو دیاردەیەکی ئەدەبی و هونەری لەبەرچاو بگیرێت، لەبەرئەوە ڕەخنەگرێک، کە شیعرێک تەنیا بەپێی ڕەهەندە ڕەوشتییەکانی دەخاتە بەر لێکۆڵینەوە، ئەوا بەشێوەیەکی بێئاگایانە و نەخوازراو گوێگرەکانی خۆی سنووردار دەکات.

چونکە تەنیا چینێکی تایبەت واتە ڕەوشتگەراکان ڕازی دەکات، لەکاتێکدا چەند گوێگرێکی دیکەشی هەیە، کە بەها ڕەوشتی و هونەرییەکان لەتەک یەکدا وەکو هۆکارێکی بەهاداربوونی بەرهەمەکە دادەنێن، یا تەنانەت لەوانەیە بەهای هونەری بە بەرزتر هەژماربکەن ئەوەی بەرهەمێک دەگەینێتە ئەوەی کە شایستەی تێڕوانینێکی ڕەوشتگەرایی بێت، هەبوونی بنەما ڕەوشتییە گرنگەکانە تێیدا

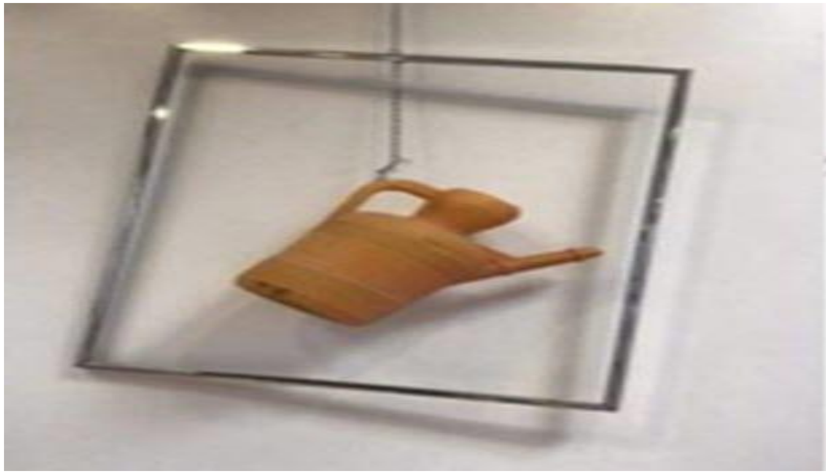

لەبەرامبەریشدا بەرهەمگەلێک هەن، کە قابیلیەتی ڕەخنەی ڕەوشتی طف تێدا نییە، واتە شێوەیەکی بابەتییان بۆ باسکردن و خستنەڕووی شیکردنەوە و لێکۆڵینەوە ڕەوشتییەکانیان نییە، لێرەدا پێویستە جارێکی دیکە ئەم بابەتە سەرەکییە لە شێوازەکانی ڕەخنە بیربخرێتەوە، کە هەر بەرهەمێکی ئەدەبی توانای ئەوەی نییە، کە لە گشت شێوازەکانی ڕەخنەدا بخرێتە بەر لێکۆڵینەوە، هەندێک لە بەرهەمەکان زۆربەی کات دەتوانن تەنیا لە یەک یا چەند شێوازێک لە شێوازەکانی ڕەخنە لێیان بکۆڵدرێتەوە، نەوەک لە گشت شێوازەکاندا.

دنیا تەویلەیەکە پڕە لە #کەر

من #کەر و تۆ کەر و ئەو کەر

لە #دڵت گران نەبێت گەر پێتیان ووت کەر

#حیسابکە #کەرێک بوو بە #کەرێکی ووت #کەر (شێخ ڕەزا)